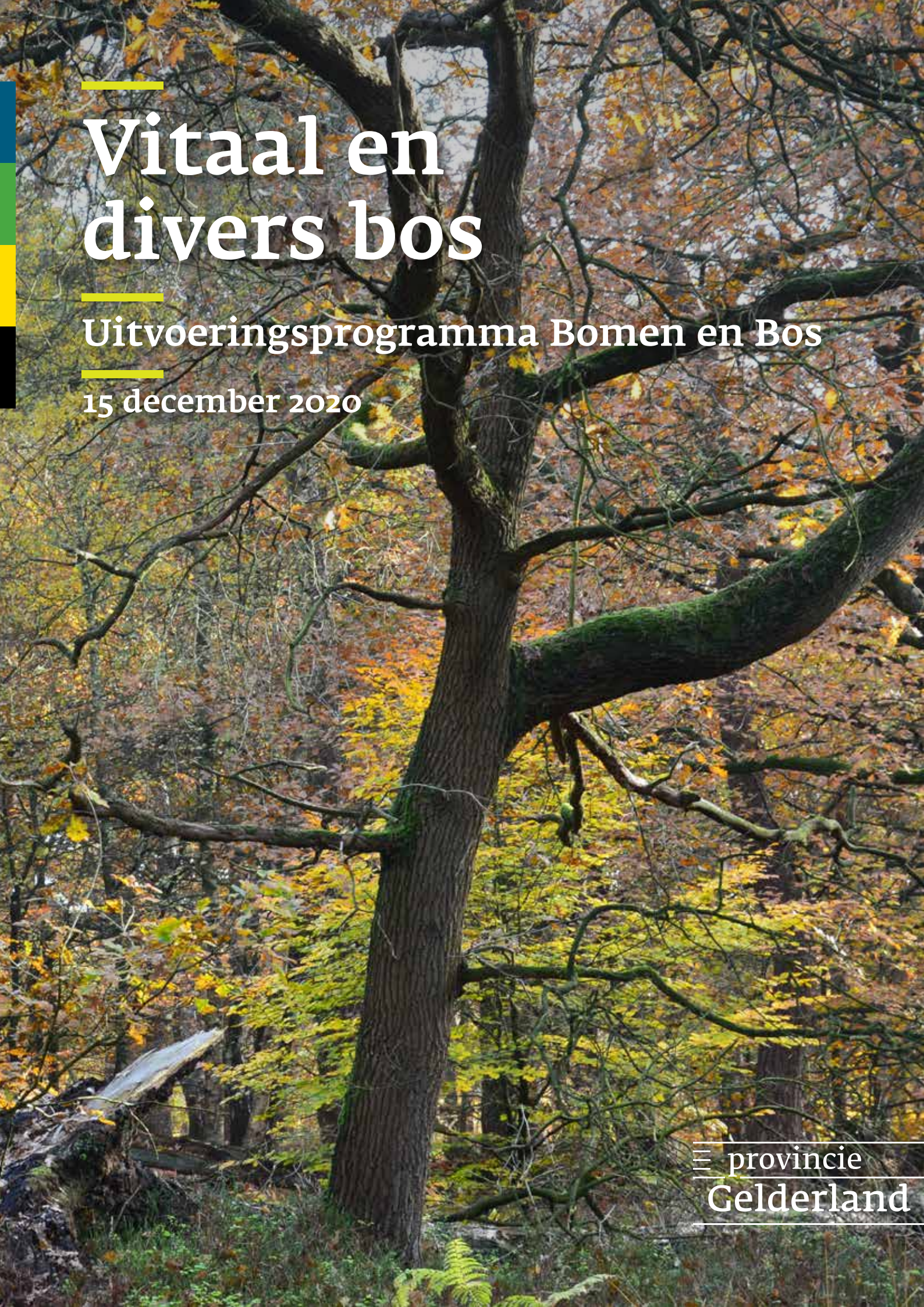

A large, moss-covered tree trunk stands prominently in the center of the frame, surrounded by a dense forest of trees with vibrant autumn foliage in shades of yellow, orange, and red. The background is slightly blurred, emphasizing the tree in the foreground.

Vitaal en divers bos

Uitvoeringsprogramma Bomen en Bos

15 december 2020

≡ provincie
Gelderland

Inhoud

1. Inleiding	5
2. Wat gaan we doen?	7
2.1 Bestaand bos vitaler en diverser	7
2.2 Meer bomen in het landelijk gebied	10
2.3 Meer bomen in dorpen en steden	11
3. Relatie met Landelijke bossenstrategie	13

1. Inleiding

We streven in Gelderland naar vitaal en divers bos. We streven ook naar meer bomen en bos in het landelijk gebied en in dorpen en steden. Hiermee willen we de biodiversiteit verhogen, de klimaatverandering afremmen en ons aanpassen aan de optredende klimaatverandering.

Bomen en bos zijn van grote waarde voor Gelderland. Bomen en bos hebben een intrinsieke waarde, ze zijn landschappelijk, ecologisch, economisch en sociaal van belang. Zij bepalen mede hoe we onze omgeving beleven en waar we ons thuis voelen en zijn daarmee deel van onze identiteit.

In dit uitvoeringsprogramma concretiseren we de doelen voor bomen en bos en geven we aan welke instrumenten we willen inzetten om ze te bereiken.

2. Wat gaan we doen?

2.1 Bestaand bos vitaler en diverser

Een vitaal en divers bos is een compleet ecosysteem, dat zorgt voor veel specifieke biodiversiteit en voor vastlegging van CO₂. Het is veerkrachtig door zijn gemengde soortensamenstelling en leeftijdsopbouw en door goede bodem- en wateromstandigheden.

De vitaliteit en diversiteit van onze bossen staan onder druk door:

- Stikstofdepositie, dit tast de bodem en daarmee de samenstelling van dieren en planten aan
- Verdroging; doordat afwatering sterk gericht is op het voorkomen van wateroverlast, zijn onze bossen sterk verdroogd geraakt. Dit geldt sterk in streken die van oorsprong nat waren.
- Klimaatverandering; door klimaatverandering treden ziekten en plagen in onze bossen op, waardoor nu bijvoorbeeld lariks en fijnspar doodgaan.

Daarnaast kan de biodiversiteit in het Gelderse bos verhoogd worden door op een aantal plekken een ander beheer te kiezen.

Het verhogen van de vitaliteit van bos wordt ook wel revitaliseren genoemd. Dat richt zich zowel op bodem- en wateromstandigheden als op de boomsamenstelling van het bos.

Stikstof

In het stikstofbeleid is het rijk eerstverantwoordelijk voor het reduceren van de emissie, de provincies hebben het voortouw bij het uitvoeren van natuurherstelmaatregelen, zoals het tegengaan van de verzuring van bosbodems ten gevolge van stikstof. In Gelderland worden al pilots gedaan met het toepassen van steenmeel om de bodemverzuring tegen te gaan. De provincie draagt daaraan bij. Beheerders zijn hoopvol gestemd over de eerste resultaten maar zij geven ook aan dat dit geen wondermiddel is dat je klakkeloos overal kunt toepassen. Ook het toepassen van rijkstrooiselsoorten zoals berk, vuilboom en lijsterbes leidt ertoe dat bosbodems minder zuur worden. Dit kan door deze soorten die van nature al voorkomen meer ruimte te geven maar ook door dit soort bomen (boswilg, grauwe abeel, ratelpopulier) bij te planten. De kennis over deze maatregelen is nog jong. De beste manier om dit verder te brengen is door projecten uit te voeren en deze goed te monitoren en de resultaten ervan beschikbaar te stellen aan de beheerders door middel van studiedagen. **Gelderland wil 5 projecten mede-ondersteunen gericht op bodemverbetering in bossen, waarbij Gelderse bosbeheerders de gelegenheid krijgen om kennis over de resultaten op te doen.** Deze projecten kunnen in het Gelders Natuur Netwerk (GNN) plaatsvinden, zowel binnen als ook buiten de N2000-gebieden.

Als over een aantal jaren is uitgekristalliseerd wat goede maatregelen zijn, zal de provincie nagaan hoe de maatregel voor bodemverbetering verder wordt vormgegeven. Naast de bijdrage die wij al leveren aan een steenmeelproject willen wij in totaal nog middelen beschikbaar stellen aan 4 andere projecten op dit vlak.

Verdroging

Onze bossen hebben, net als andere natuurgebieden, te maken met verdroging. Het verminderen daarvan vergt vaak een gebiedsgerichte aanpak waarbij de Waterschappen een belangrijke rol hebben. Wij willen met waterschappen prestatie-afspraken maken over het tegengaan van verdroging in en om onze bossen in het Gelders Natuur Netwerk. Ook hier beperken we ons niet tot de Natura 2000-gebieden, zoals ook de nadrukkelijke wens van de terreinbeheerders is. Wij sluiten hierbij maximaal aan bij projecten die in het kader van klimaatadaptatie worden uitgevoerd op basis van de regionale adaptatie strategieën. Daarnaast maken wij het terreineigenaren mogelijk om de verdroging te bestrijden door bijvoorbeeld de detailontwatering van percelen aan te passen.

Klimaatverandering

Korte termijn

Op korte termijn treedt door klimaatverandering bossterfte op; op dit moment vooral bij lariks- en fijnsparbossen in monoculturen. In hele droge perioden kunnen deze bomen kevers als de letterzetter niet met hars naar buiten duwen. De kever schaadt de bast van de boom waardoor hij geen water en voedsel meer krijgt en afsterft. De sterfte in fijnspar- en lariksbossen biedt op zich een goede kans om meer gemengde bossen te laten ontstaan met meer loofbomen dan voorheen. Jonge loofbomen worden echter snel opgevreten door wild; daarom is het beperken van de wilddruk erg belangrijk. Wij hebben de Faunabeheereenheid gevraagd om bij het bepalen van doelstanden rekening te houden met bosverjonging. Terreinbeheerders (grondeigenaren) hebben een belangrijke rol bij het behalen van de doelstanden. Binnen de wilbbeheereenheden hebben terreinbeheerders een taakstelling voor een jachtveld. Deze wordt te vaak niet gehaald en daardoor is de wilddruk op de Veluwe te hoog voor bosverjonging. Er zijn dan rasters nodig om bosverjonging mogelijk te maken.

Wij willen het plaatsen van rasters financieel ondersteunen maar alleen daar waar de beheerder de taakstelling voor zijn jachtveld heeft behaald. Hij kan dan last hebben van het teveel aan wild van zijn burens en daarom een raster nodig hebben. Daar waar meer loofbomen nodig zijn voor brandpreventie of ten behoeve van behoud of uitbreiding van Natura 2000-boshabitats, dragen wij vanuit het natuurbeleid bij aan bescherming tegen vraat voor loofbosverjonging. Wij dragen 95% van de kosten van de rasters bij.

Lange termijn

Voor de langere termijn wordt het bijmengen met nieuwe boomsoorten als een oplossing gezien voor de klimaatverandering in bossen met een productiefunctie. Het gaat dan om bomen of boomsoorten die beter bestand zijn tegen hitte, droogte e.d.. Deze maatregel kent ook risico's, nl dat er invasieve exoten in het bos komen, zoals eerder Amerikaanse eik of Vogelkers of dat de oorspronkelijke biodiversiteit wordt verstoord. Deze ingreep kan ertoe leiden, dat de bijgroei van hout stijgt tot bijna het dubbele, zo blijkt uit onderzoek in Duitsland en de literatuur¹. Hiermee kan de houtoogst op termijn stijgen. In Gelderland ondersteunen we een LIFE-project van de Bosgroepen en Staatsbosbeheer. Dit project is gericht op revitalisering van bossen, waarin een aantal bomen worden bijgeplant en beseigenaren doorlopend worden geïnformeerd over de ontwikkeling. Op basis van de resultaten van dat onderzoek zullen we nagaan wat er verder nodig is. In bossen met voornamelijk een natuurfunctie (SNL aanduiding N14 en N15, zie de tabel hieronder) of cultuurhistorisch bos (SNL aanduiding N17) en in Natura 2000- habitattypen bos zien we overigens natuurlijke verjonging met nu al aanwezige loofboomsoorten als de beste remedie tegen klimaatverandering. Daarbij moet men dan vooral ruimte geven aan de al aanwezige (loofboom)soorten. Hierdoor ontstaat ook een veerkrachtig, gemengd bos.

Beheer van bos

Op dit moment verlenen wij aan beheerders subsidie voor het beheer van bos. Daarbij onderscheiden we verschillende typen bos:

Type aanduiding	Subsidieregeling	Oppervlakte bos (ha)	Percentage
Natuur en Landschapsbeheer (SNL)			
Natuurbos	N14 en N15	36.100	39%
Bos met productie	N16	54.400	59%
Cultuurhistorisch bos	N17	1.400	2%
Totaal bos onder SNL		91.900	100%

'Bos met productie' is een benaming uit de subsidieregeling SNL. Het is in feite multifunctioneel bos, waarin houtoogst gecombineerd wordt met recreatie en biodiversiteit. Naast deze bostypen komt ook nog bos voor in de grote natuurlijke eenheden op de Veluwe en het rivierengebied. Dat zijn gebieden waar natuurlijke dynamiek vrij spel heeft en waar meerdere soorten natuur voorkomen. In Gelderland hebben we 6600 ha in grote eenheden natuur op de Veluwe en in het Rivierengebied. De oppervlakte bos daarbinnen wisselt en is niet exact bekend.

¹ De CO₂ vastlegging in dennenbos stijgt van 2,3 ton CO₂ per ha per jaar naar 5,6 ton CO₂ per ha per jaar, Factsheets Klimaatmaatregelen met Bomen, Bos en Natuur, 2020, WUR, Probos en Arboribus Silva

Een toename van dood hout en oude bomen in de bossen zal leiden tot een hogere biodiversiteit. Oude en dode bomen herbergen vele soorten flora en fauna; niet voor niets zegt men: dood hout leeft! Dit geldt zowel voor natuurbossen als bossen met productie. Binnen natuurbossen is op dit moment nog altijd een zekere mate van houtoogst mogelijk, en dit biedt beheerders de mogelijkheid om oude bomen te kappen.

Ecologen zien dit als de reden waarom de biodiversiteit in natuurbossen niet hoger is. Daarom wordt vanuit de landelijke bossenstrategie een aanpassing van de SNL-subsidieregeling voorgesteld die ertoe leidt dat er meer oud en dood hout in natuurbossen achterblijft en natuurbos geleidelijk een zelfregulerend bos wordt. Dit wordt komend jaar landelijk met de terreinbeheerders verder uitgewerkt. Ook zorgvuldig omgaan met de bodemstructuur hoort bij die aanpassing van de SNL. Tegelijkertijd wordt in de landelijke bossenstrategie voorgesteld om de oppervlakte natuurbos met 10% uit te breiden. In Gelderland willen wij een uitbreiding van 39% naar tenminste 49% natuurbos ten koste van bos met productie. Dit gaat niet ten koste van de totale houtoogst, omdat de houtoogst in bossen met productie door revitalisering flink kan toenemen. Wij willen de oppervlakte natuurbos in Gelderland bij voorkeur in onze Natura 2000-gebieden met bos (zie kader), omdat hiermee de biodiversiteit van onze bossen wordt verhoogd. Wij willen in 10 jaar tijd in totaal minimaal 9000 ha bos met productie omvormen naar natuurbos, dat is 900 ha per jaar. Wij vragen van de terreinbeheerders om met een voorstel te komen waar zij die omvorming het beste vinden passen, wat zij daarvoor nodig hebben en maken daarover afspraken met ze. Wij vragen terreinbeheerders ook aan te geven hoeveel dood hout er nu in de bossen aanwezig is, op welke wijze zij dit aandeel willen verhogen en wat zij daarvoor nodig hebben.

Brandveiligheid in het bos

In de Koersnotitie bomen en bos (PS 2020-278) hebben wij aangegeven dat we de kans op onbeheersbare bosbranden willen minimaliseren. In 2019 is daarvoor de 'gebiedsgerichte aanpak natuurbrandbeheersing Veluwe en Achterhoek gestart. Hierin werken we met gemeenten, brandweer, natuurbeheerders, infrabeheerders, zorginstellingen en recreatieondernemers samen aan het herinrichten van hun gebied of terrein, met als doel een onbeheersbare natuurbrand te voorkomen.

Maatregelen, zoals het deels vervangen van naaldhout door loofhout en het aanleggen van brandsingels van loofhout, zullen zoveel mogelijk met natuurlijke oplossingen worden gerealiseerd. Wij dragen bij aan de omvorming via steun voor de rasters die hiervoor nodig zijn. Veiligheidsregio's zijn verantwoordelijk voor de plannen voor deze gebiedsgerichte aanpak. De deelnemende partijen zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van de maatregelen.

Bossen in Natura 2000 gebieden

In enkele Natura 2000 gebieden spelen bossen een belangrijke rol. Dit geldt m.n. voor de Veluwe, de Rijntakken en Bekendelle, bij Winterswijk.

Op de Veluwe komen de habitattypen oude eikenbossen en oude beuken- eikenbossen met hulst veel voor en in beperkte mate beekbegeleidende bossen. Daarnaast zijn de veel voorkomende open dennenbossen belangrijk als leefgebied voor de zwarte Specht. Voor de Veluwe werken wij aan herstelstrategieën voor onder andere deze bossen. Wij willen de habitatbossen uitbreiden op oude bosbodems, en het leefgebied van de Zwarte Specht in stand houden. Dat leefgebied bestaat voor een belangrijk deel uit oude open dennenbossen. Daarom willen we geen veranderingen in boomsamenstelling in habitattypen en in de oude open dennenbossen.

In de Rijntakken komen hardhout- en zachthout-ooibossen voor. Hiervoor geldt een uitbreidingsdoel. Wij zoeken samen met grondeigenaren en Rijkswaterstaat naar plekken waar we ooibossen kunnen uitbreiden zonder dat de waterafvoer in de rivieren in gevaar komt.

In Bekendelle komen veel beekbegeleidende bossen voor, net als Beuken-eikenbossen met hulst en Eiken-Haagbeukenbossen. Hiervoor is al een herstelplan in uitvoering.

2.2 Meer bomen in het landelijk gebied

Meer bomen en bos in het Gelders Natuur Netwerk

Wij willen binnen het Gelders Natuur Netwerk op een aantal graslanden of andere lage vegetaties bomen en bos planten. Ons doel blijft om binnen het GNN een optimale biodiversiteit te realiseren. Daarom willen we alleen op die terreinen waar de graslanden weinig biodiversiteit hebben en waar het ook niet lukt om dat met inrichtingsmaatregelen te verbeteren, bos planten. Daarnaast werken wij nog aan de realisatie van het Gelders Natuur Netwerk, en ook daarbij kunnen wij bos planten. Wij schatten dat we binnen het GNN circa 1200 ha kunnen aanplanten. Wij vragen de terreinbeheerders om met voorstellen te komen waar zij dit willen doen. Inmiddels hebben wij van Staatsbosbeheer dergelijke voorstellen gekregen voor enkele honderden hectares. Voor de omvorming naar bos stellen wij een inrichtingssubsidie beschikbaar. Echter, de terreinbeheerders kunnen er ook voor kiezen om het bos te laten ontstaan door de graslanden te laten verruigen. Ook willen we afspreken om half open bossen te realiseren; dat is eveneens goed voor de biodiversiteit.

Meer bomen en bos in overig landelijk gebied

Wij zoeken naar kansen om het aanplanten van bomen en bos in het landelijk gebied buiten het GNN te combineren met andere maatschappelijke opgaven.

Bij **droogtebestrijding** kan het een oplossing zijn om water beter vast te houden door bijvoorbeeld tijdelijk peilen te verhogen. Hierdoor worden mogelijk een aantal landbouwpercelen te nat voor landbouw. Op die percelen zouden wij bomen kunnen planten en ze afwaarderen naar natuur. Daarmee helpen we de droogte op te lossen, leggen we CO₂ vast, verhogen we de biodiversiteit en versterken we het landschap. Ook beekbegeleitend bos kan door een sponswerking droogte bestrijden. Wij willen hierbij aansluiten bij de aanpak voor **klimaatadaptatie en de droogteaanpak in de Achterhoek**.

De **stikstofproblematiek** kan verlicht worden door bomen aan te planten. Een strook bos langs een natuurgebied als de Veluwe kan bijvoorbeeld stikstof invangen. Hierdoor slaat er minder stikstof neer in het Natura 2000 gebied de Veluwe. Nieuw bos trekt ook recreanten van de Veluwe af. Het bos kan ook gebruikt worden om de **recreatiedruk** op de Veluwe te verlichten. De extra bomen dragen bij aan de **energietransitie**. Dit is nog meer het geval als we de nieuwe bossen combineren met windmolens. Hierdoor zijn de **windmolens** minder zichtbaar in het landschap. Wij gaan een pilot uitvoeren met wind boven nieuw bos om te bezien hoe deze combinatie werkt en hoe we die verder kunnen bevorderen.

Wij denken dat we in 10 jaar tijd ongeveer 50 ha per jaar van dergelijke combinatie bossen kunnen aanleggen. Hier zit een ruimtelijk aspect aan. Ook daarom willen wij met regio's als de Achterhoek en Food Valley en met de waterschappen in gesprek over vraag waar zij kansen zien om met bos maatschappelijke meerwaarde te creëren en onder welke voorwaarden dat mogelijk wordt. Hiermee worden meerdere doelen gediend: klimaatmitigatie (CO₂-vastlegging), klimaatadaptatie, biodiversiteit en circulaire economie.

Bomen in landschapselementen

We willen het voor grondeigenaren gemakkelijker maken om landschapselementen aan te leggen en te onderhouden. We hebben daarom onze subsidieregeling Ruimte voor Gelderland zo gewijzigd dat we de ondergrond van nieuwe houtwallen en singels kunnen vergoeden, daar waar het voortbestaan van de landschapselementen is geborgd door een kwalitatieve verplichting of in het gemeentelijk omgevingsplan. Met de groene dooradering van heggen en houtwallen leveren we een grote bijdrage aan de biodiversiteit in het landelijk gebied. We kunnen in 2021 waarschijnlijk al zien of dit tot meer aanleg van deze landschapselementen leidt. In het nieuwe Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid worden aanleg en beheer van landschapselementen mogelijk ook ondersteund. Wij zullen wij onze subsidieregeling hierop afstemmen wanneer dat in werking treedt (2023).

Wij investeren in de kwaliteit van onze bermen, zoals aangegeven in de Statenbrief Aanscherping werkwijze bomen langs wegen. Hiermee zorgen we ervoor dat er in meer bermen bomen en struiken kunnen worden geplant, waar dat veilig is. Wij zorgen ervoor dat gemeenten en waterschappen de cursus ecologisch bermbeheer kunnen volgen. Daarmee zorgen we indirect voor het behoud en mogelijk de uitbreiding van bomen langs wegen en waterlopen.

Agroforestry

Agroforestry is een vorm van landbouw waarbij bomen of houtige gewassen gecombineerd worden met akkerbouw, groenteteelt of veeteelt op een perceel. Deze vorm van landbouw draagt bij aan onze doelen voor biodiversiteit en klimaat. Wij zien het als een vorm van natuurinclusieve landbouw, die we willen bevorderen, vooral rondom Natura 2000 gebieden. Wij werken dit verder uit in het kader van programma Natuur en de uitwerking van de koersnotitie agrifood.

2.3 Meer Bomen in dorpen en steden

In dorpen en steden gaan bomen, vergroening en klimaatadaptatie hand in hand. Bomen zorgen voor verkoeling, een goede waterhuishouding, beperken overstromingen bij hevige regenval e.d. Vanuit de programma's Natuur en Klimaatadaptatie organiseren wij een Challenge groene icoonprojecten waarin we vooral gemeenten uitdagen om met plannen te komen om bebouwde gebieden groener te maken, door en bijvoorbeeld bomen en ander groen te planten. We helpen gemeenten bij het ontwerp en bij de uitvoering van de negen beste ontwerpen. We verwachten dat daarbij ook bomen zullen worden geplant. Deze Challenge wordt in 2021 voor het eerst georganiseerd. Bij het zoeken naar mogelijkheden om bomen te planten kijken we ook naar onze verstedelijkingsopgave; hoe kunnen we die combineren met bomen en bos.

Verder ondersteunen we IVN met het doel om Tiny Forests aan te leggen in stedelijk gebied, maar ook bij particulieren in het landelijk gebied. En we hebben Stichting Landschapsbeheer Gelderland tweemaal gevraagd om 100.000 bomen bij particulieren te planten.

We denken met al deze initiatieven in 10 jaar tijd 1 mln bomen te kunnen planten, zowel in het landelijke als in bebouwd gebied. In het Klimaatplan is berekend dat er in totaal 10.000 ha nieuw bos nodig zijn om de klimaatdoelen te halen. Onze provinciale bijdrage hieraan bedraagt 1700 ha plus 1 mln bomen.

3. Relatie met landelijke bossenstrategie

In november 2020 is de landelijke bossenstrategie van Rijk en Provincies vastgesteld. Gelderland heeft hier ook mee ingestemd. De landelijke strategie kent dezelfde thema's als deze uitwerking, namelijk (1) meer bomen en bos en (2) vitaal bos. Daarnaast is er in de landelijke strategie aandacht voor duurzaam houtgebruik. Wij hebben in de koersnotitie bomen en bos al aangegeven dat wij duurzaam gebruik van hout bevorderen, onder meer doordat we vanuit het programma Circulair innovaties voor hoogwaardige toepassingen van hout stimuleren en doordat we via het Actieplan wonen conceptbouw, waaronder houtskeletbouw, bevorderen.

De ambities voor bosuitbreiding in de landelijke strategie bedragen 37.000 ha, dat is inclusief boscompensatie voor de kap van bos ivm stikstofmaatregelen. Deze ambitie is niet toegedeeld aan individuele provincies. Gelderland draagt hier met deze strategie 1700 ha + 1 mln bomen aan bij. Dat is minder dan je op grond van ons oppervlak zou kunnen verwachten, maar Gelderland heeft al het meeste bos van alle provincies. Dat is ook de reden waarom vitaal en divers bos onze eerste prioriteit heeft. Daar is de landelijke ambitie een stijging van de oppervlakte natuurbos van 10%. Wij hebben daar net een iets hogere ambitie, nl 10% van het totale oppervlakte beheerd bos.

In de landelijke bossenstrategie is financiering van de boscompensatie-hectares voorzien vanuit het programma Natuur. Hiervoor is 210 mln beschikbaar. In Gelderland worden in totaal 600 ha bomen gekapt om de natuur te verbeteren. Dat gebeurt bijvoorbeeld door een heidecorridor in een bos aan te leggen om twee heidevelden onderling met elkaar te verbinden. Hierdoor krijgen soorten op de heide leven en groter leefgebied. De compensatie daarvan maakt onderdeel uit van de 1700 ha nieuw bos die we willen realiseren.

Colofon

December 2020

Uitgave

Provincie Gelderland

Tekst

Marianne van der Veen

Fotografie

Provincie Gelderland

IVN Gelderland – Foto's op pagina 10 en 12.

J. Kuper – Foto's op pagina 6 en omslagfoto.

Uitvoeringsprogramma Bomen en Bos

Zaaknummer: 2020-003070

Provincie Gelderland
Markt 11
6811 CC Arnhem
Postbus 9090
6800 CX Arnhem
026 359 99 99
provincieloket@gelderland.nl
www.gelderland.nl